

С.А. Мірошніченко

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ПО НАДАННЮ ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ТА МОЛОДІ

Анотація

В статті розглянуті деякі методологічні проблеми терапевтичної допомоги, зокрема, розуміння поняття «психотерапія» в контексті соціально-педагогічної діяльності.

Обговорення питання, означеного у назві статті, натикається на деякі теоретико-методологічні проблеми діяльності соціального педагога.

Соціальне обслуговування населення спеціалістами певного професійного профілю передбачає надання різним категоріям осіб відповідного виду соціальної допомоги. Соціальний педагог – це спеціаліст відповідної кваліфікації, об'єктом діяльності якого є діти та молодь, що потребують допомоги в процесі соціалізації. Серед основних видів соціальної допомоги виділяють такі: матеріальну, медико-соціальну, психолого-педагогічну, соціальні послуги [7]. А отже, чи є доцільним виокремлювати терапевтичну допомогу як один із видів соціальної допомоги? Чи, може, терапевтична допомога повинна розглядатися як один із напрямків здійснення соціально-терапевтичної функції соціального педагога? Тому зазначені питання потребують визначення та обґрунтування поняття “терапевтична допомога” у тезаурусі понять соціально-педагогічної діяльності.

Перш ніж перейти до розгляду проблеми розуміння терапевтичної допомоги дітям та молоді, вважаємо за доцільне окреслити коло специфічних психологічних проблем вказаної категорії населення. Слід зазначити, що проблематика психологічних труднощів у дітей та молоді має досить широкий діапазон, тому наведемо для прикладу тільки спеціальні, тобто ті, які потребують надання психологічної допомоги.

Аналіз наукової літератури ([2], [3], [4], [5], [8] та інші) дозволяє виділити такі сфери надання психологічної допомоги дітям та молоді:

1. *Психічний та духовний розвиток дитини.* Спеціальними проблемами тут виступають:

- психологічна допомога дитині у подоланні Едипового комплексу;
- задоволення емоційних запитів у набутті особистісної ідентичності в процесах культурного, етнічного та естетичного самовизначення;
- психологічна допомога в уникненні емоційних травм при усвідомленні неминучості смерті (або у випадку дійсної втрати батьків);
- сприяння у виробленні стійких ціннісних і моральних норм, особливо у критичний період розвитку тощо.

2. *Екзистенційні й особистісні проблеми підлітка.* Оскільки головним напрямком тут виступає допомога у подоланні кризи психологічного відокремлення від батьків та ідентифікація підлітка з іншими значущими особами, тому існує широкий спектр проблем підліткового віку:

- почуття невпевненості;
- усвідомлення обмежених можливостей батьків;
- сексуальні проблеми;
- боротьба за особистісний та соціальний простір;
- проблеми міжособистісного спілкування;
- формування життєвих цілей тощо.

3. *Проблематика психічного та особистісного здоров'я.* Традиційною є превентивна та поточна допомога при психічних та соматичних захворюваннях, які занесені до ICD-10 (міжнародна класифікація хвороб 10-го перегляду):

- розумова відсталість;
- аутистичний розлад;
- розлади навичок навчання;
- розлади мовлення (у тому числі – хаотичне мовлення та заїкання);

- розлади рухових навичок;
- розлади з руйнівною поведінкою;
- тривожні розлади в дитячому та підлітковому віці;
- розлади харчування;
- розлади статевої ідентифікації;
- розлади видільних функцій тощо.

Сюди ж можна віднести психологічну допомогу при душевних стражданнях, пов'язаними з розладами настрою, алкоголізмом, наркоманією, конфліктами, межовими станами тощо.

Звернемо увагу ще на одну особливість. Динаміка захворюваності психічними та поведінковими розладами серед підлітків в Україні у 1990-1999 рр. збільшилася на 29,8%, тоді як у дорослих лише на 0,9%. Аналіз динаміки підліткової захворюваності виявив такі особливості:

- кількість психотичних розладів залишилась практично незмінною;
- відмічається зростання соціально детермінованих розладів непсихотичного характеру (їх розповсюдженість у підлітків зростає на 55,9% за 10-річний період);
- виражене зростання всіх видів розумової відсталості [8].

4. Психологічна допомога і підтримка у кризових ситуаціях. А саме:

- раптова смерть батьків;
- реабілітація дітей, що постраждали внаслідок масштабних катастроф;
- спроба суїциду;
- згвалтування;
- втрата кохання тощо.

У деяких джерелах відмічається, що особливої уваги потребує проблема сексуального насилля над дітьми, випадки якого помітно почастишали з початку 1980-х років [4].

5. Шкільне консультування. Охоплює такі проблеми:

- взаємостосунки вчителя та учнів;
- взаємостосунки учнів між собою;
- питання взаємин з батьками;
- шкільної успішності;
- розвитку здібностей;
- відхилення у поведінці;
- шкільна фобія;
- шкільне цькування тощо.

Таким чином, існує безліч психологічних проблем дитячого та підліткового віку, які потребують пильної уваги спеціалістів різного профілю: психологів, медиків, соціальних педагогів. Зміст психологічної допомоги зазначених спеціалістів полягає у забезпеченні емоційної, смислової та екзистенційної підтримки дитини у ситуаціях ускладнення, які виникають у ході її особистісного та соціального буття.

Повертаючись до питання визначення поняття “терапевтична допомога”, вважаємо за доцільне розглянути поняття “психотерапія”.

Буквальне значення терміну „психотерапія” пов’язане з двома його трактуваннями, що базуються на перекладі грецьких слів *psyche* – душа і *therapeia* – лікування : „зцілення душею” або „лікування душі”. Сам термін „психотерапія” був запропонований У 1872 році Д. Т’юком у праці „Ілюстрація впливу розуму на тіло” [3].

Налічується близько 400 визначень психотерапії. Проте умовно усі визначення поділяються в залежності від акценту, на якому наголошують автори. Ми беремо до уваги два аспекти, а саме:

1. Віднесення психотерапії до медицини. В цьому контексті психотерапія розглядається як форма впливу на психіку, тобто підкреслюється об’єкт впливу (психіка). Для прикладу наведемо визначення цього поняття деякими авторами:

Психотерапія – це система лікувального впливу на психіку, а через психіку – на весь організм і поведінку хворого (Кондрашенко В.Т.).

2. Акцентується увага на психологічних аспектах (тобто, на засобах впливу).

Психотерапія – це використання психологічних засобів для відновлення порушеної діяльності організму або його окремих структур (Александров А.А.). *Психотерапія* – це лікування різноманітних захворювань за допомогою психологічних методів (Кратохвіл С.)

Багатогранність тлумачення поняття “психотерапія” наштовхує на такі питання:

1. Якщо психотерапію розглядати з точки зору об’єкту впливу (тобто психіки), то чи може соціально-педагогічна діяльність включати в себе терапевтичну допомогу як вид професійної діяльності, що здійснюється спеціалістом без медичної освіти?

2. Якщо психотерапію розглядати з позиції засобів впливу (тобто як процес психологічної допомоги), то які форми, методи чи технології впливу можуть бути використані у практичній роботі соціальним педагогом?

Деякими дослідниками [6] висловлюється думка, що для багатьох психотерапія – це в першу чергу *набір технологій для досягнення поставлених цілей* таких, як вміння знаходити нові, ефективні стратегії поведінки, накопичувати і раціонально використовувати енергетичні ресурси тощо. Терапевт допомагає людині змінити погляд на світ, на життєву ситуацію та на життя в цілому, а, отже, по-новому сприймати реальність і жити у цьому світі.

Будь-яка взаємодія між людьми має і психотерапевтичну складову. Один учасник взаємодії надає психотерапевтичне послання, інший може прийняти або не прийняти його (послання) в залежності як він налаштован

(на сприйняття послання чи, навпаки, на захист від впливу на його психіку). Інтинсивність впливу суттєво залежить від цієї умови.

Психотерапевтичне послання має місце і при подоланні внутрішніх протиріч особистості, наприклад, між природними потребами і моральними нормами, між усвідомленими намірами і прихованими бажаннями тощо. А створення внутрішньоособистої гармонії теж є компетенцією психотерапії.

Релігія теж включає психотерапевтичну складову: багато вчень закликають до смиренності, обмеженням, пасивності.

При такому підході до розуміння психотерапії, можна розглядати її, як інструмент особистісної гармонії та успішної взаємодії з іншими.

Сучасна психотерапія переживає певну методологічну кризу. Створюються нові види психотерапії (кількість яких вимірюється вже сотнями), пропонуються нові методи, які суперечать, а часом і заперечують те, на чому базуються інші підходи. Між тим, образ психотерапії в уявленні широких мас населення, що склався за радянських часів, вичерпувався гіпнозом. У останні десятиріччя повсюди цей образ доповнюється антиалкогольним кодуванням та певної допомоги у подоланні тютюнової та наркотичної залежності.

Проте, без сумніву можна говорити про наявність основної та провідної ідеї, яка об'єднує майже всі існуючі в психотерапії підходи: прагнення допомогти розвитку особистості шляхом зняття обмежень, заборон, комплексів, вивільнення її потенціалу [3].

Таким чином, вивчення й осмислення поняття „психотерапія” свідчить про необхідність розширення тлумачення цього терміну, особливо по відношенню до тих видів діяльності служб, які покликані забезпечувати благополуччя дітей та молоді.

Література

1. Александров А.А. Современная психотерапия. – СПб., 1997.
2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – К., 1997.
3. Вачков И.В. Групповые методы в работе школьного психолога. – М., 2002.

4. Детская и подростковая психотерапия / под ред. Д. Лейна, Э Миллера – СПб., 2001.
5. Кондрашенко В.Т., Донской Д.И. Общая психотерапия. – Минск, 1997.
6. Макаров В.В. Будущее психотерапии// Московский психотерапевтический журнал, 1999, № 1. – С. 7-18.
7. Технології соціально-педагогічної діяльності / За заг. ред. Капської А.Й. – К., 2000.
8. Юрьева Л.Н. История. Культура. Психические и поведенческие расстройства. – К., 2002.

Н.О. Мирошніченко

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ
"СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА
ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД МОЛОДІ"
СТУДЕНТАМ – СОЦІАЛЬНИМ ПЕДАГОГАМ**

Аннотація

В статье раскрываются некоторые аспекты преподавания курса «Социально-педагогическая профилактика правонарушений среди молодежи» студентам – социальным педагогам.

Правопорушення серед неповнолітніх на сьогодні в Україні є актуальною соціальною проблемою, що потребує невідкладного вирішення. З року в рік відмічається негативна тенденція до збільшення кількості скоєних правопорушень дітьми та підлітками. У практиці державних структур по подоланню правопорушень серед неповнолітніх склалися такі форми роботи, як ведення обліку важковиховуваних та педагогічно занедбаних дітей та підлітків, проведення з ними виховної роботи інспекторами служби у справах неповнолітніх, переведення дітей даної категорії до спеціалізованих інтернатів та інших спецзакладів. Лише віднедавна у вітчизняній практиці роботи з дітьми та підлітками, схильними до правопорушень, та неповнолітніх правопорушників почали впроваджуватися нові форми роботи, зокрема, до роботи з даною категорією дітей та підлітків почали залучати соціальних педагогів, працівників служб для молоді, почалася розробка спеціальних соціальних